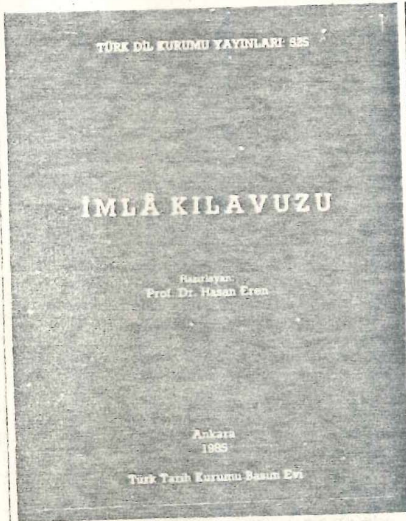


Yeni TDK'nin yeni "İmla Kılavuzu"

Osmanlıcaya dönüş...

Ali Püsküllüoğlu



Yanlışlar, tutarsızlıklar ve çelişkilerle dolu bu kılavuz uygulandığı takdirde, Atatürk'ün dil ülküsü büyük yara almış olacaktır.

Yeni Türk Dil Kurumu, Prof. Dr. Hasan Eren'in hazırladığı bir "İmlâ" kılavuzunu yayımladı.

Eski Türk Dil Kurumu'nca (eski TDK'nin tüzel kişiliğince) hazırlanmış olan, yılların deneyimiyle geliştirilen, aşağı yukarı 50 yıldır uygulanan kılavuz bir yana itilerek, o kılavuzun yazımda kazandırdığı alışkanlıklara aykırı, kılğısal (pratik) bir yararı olmadığı gibi, Türkçenin yazımında sağlanan birliği de bozacak, yazımda karışıklığa yol açacak olan pek çok değişiklik getiriliyor bu kılavuzda.

Türkçenin yazımında geriye dönüş bu kılavuzun adından başlıyor, "yazım"dan "İmlâ"ya dönülüyor. Açık-

çası, Osmanlıcaya, Osmanlıcanın yazımına dönülüyor.

"SARMISAK" MI, "SARIMSAK" MI?

Sarmısak" mı yazalım, "sarım-sak" mı?

Yazım, onların sevdiği dille söylersek "İmlâ", bunun saptanması, bu biçimlerden birinin kabul edilmesi ve ona herkesçe uyulmasıdır.

Bu sözcüğün eski biçimi "sarmısak"tır. Ortak kullanımda "sarmısak" yazılıyor. Bütün sözlükler, bitkibilim kitapları, bilgilikler (ansiklopediler) böyle yazıyor. Bunu değiştirip "sarım-sak" yapacaksınız da bundan kılğısal, bilimsel ne yarar sağlanacak?

Halk "sarım-sak" diyor dersiniz...

Halk "sarım-sak" da diyor, derim.

"Sümer" (yaygın olan, öteden beri kullanılan biçim budur) sözcüğü de "Sumer" olmuş bu kılavuzda. Artık "Sümerbank" yok, "Sumerbank" var, demek ki. Şimdiye değin "Küveyt" yazılan ülkenin adı da "Küveyt" olup çıkmış. "Urbanizm" sözcüğü de "ürbanizm" olmuş.

Daha niceleri böyle değişmiş. Önemli olan, sözcüklerin doğru olarak yazıya geçirilmesini sağlayacak bir "ortak biçim"de anlaşmak, onu uygulamaktır.

Alışılmış biçimde yazılan, yani "ortak" biçimleri olan sözcükleri başka biçimde yazdırmak, karışıklığa yol açar. "Yazım", yazmayı kolaylaştırmalıdır. Verdiğim şu küçük örnek de gösteriyor ki, yeni TDK'nin "İmlâ" kılavuzunu yazım birliğini bozacak, ikili bir yazıma yol açacaktır.

Amaçlanan da budur belki.

Bir amacı buysa, bize göre bu kılavuzun bir başka amacı daha var: Osmanlıcaya dönüşü sağlamak!

Öyle görünüyor.

Osmanlıca sözcükler olabildiğince doldurulmuş, eski TDK'nin kılavuzundaki Osmanlıca sözcüklerle yetinilmemiş. Belli ki, yazımlarının öğ-

retilmesi bahanesiyle onları sürekli olarak anımsatmak ereği güdüleniyor. Artık kullanımdan düşmüş birçok Osmanlıca sözcüğün, örneğin "tazar-ru", "teberrüken", "müteammim" gibi nicelerinin yazımını öğreneceğiz, onları anımsayacağız.

"Bank", "tank" gibi nicedir dilimizde bulunan batı kökenli sözcükleri "yeni yabancı kelime" sayan (s. 9); "öz Türkçe sözcükler" dememek için "Türkçe asıllı kelimeler" diyen (s. 6), "çoklukla", "normaldir", "yersizdir", "gerekir", "yaygın bir kuraldır", "tavsiye edilir" gibi anlatımlarla kural olup olmadığı anlaşılmayan kurallar koyan bu kılavuzun oldukça eğlendirici yönleri de var. Örneğin "to be or not to be" ya da "l'art pour l'art" gibi yabancı sözlerin Türkçelerini yazamayacağız, "olmak ya da olmamak", "sanat sanat içindir" diyemeyeceğiz artık. Çünkü kural konmuş: "Lâtin yazı sistemini kullanan dillerden alınma deyim ve sözler yabancı yazılışlarına göre yazılır..." (s. 24).

Örnek olarak da yukardaki sözler verilmiş.

Şu kural da var aynı sayfada: "Batı kökenli yeni kelimeler orijinal yazılışlarına göre yazılabilir."

Yani keyfinize kalmış artık, "strip tease" de yazabilirsiniz "striptiz" de.

Böyle kural olmaz.

Bu kuralın, yabancı sözcüklerin üstelik de yabancı biçimleriyle dilimize girmesine yol açmayacağını söylemek güçtür.

Bu arada şunu da sormak gerekir: Mademki batı kökenli yabancı sözcükler "orijinal yazılışlarına göre yazılabilir", "Latin", "klasik", "plaj", "plan" gibi sözcüklere, "orijinal"lerinde bulunmayan bir imi, düzeltme imini neden koyuyorsunuz?

Yabancı dillerdeki çift ünlüler, ikili, üçlü ünsüzler ve özel harflerle ilgili gerekli gereksiz bilgiler de veren bu kılavuzda, Türk harflerinin adları yok. Eski TDK'nin kılavuzunda vardı. Artık TRT sunucuları başta olmak üzere birçokları h (he)'ye "ha", k

(ke)'ye "ka" demek bütünü öz-
gür olacak.

Doğrusunu söylemek gerekirse,
bu kılavuz "devlet zoru"yla bile uy-
gulanamaz. Çünkü yanlışlarla, tutar-
sızlıklarla, çelişkilerle doludur. Yeni
TDK'nin mi, Prof. Dr. Hasan Eren'
in mi olduğunu bir türlü kestiremedi-
ğim bu kılavuzun yanlışlarını, tutar-
sızlıklarını kısa tutulması gereken
böyle bir yazıda bütünüyle gösterme-
ye olanak yoktur. Abartmıyorum,
yanlışlar, tutarsızlıklar gerçekten de
pek çoktur. Buraya, aldığım sayfalar-
ca nottan pek azını aktarabileceğim.
(Söz konusu kılavuzun,—buyanışlar,
tutarsızlıklar dolayısıyla mı, yoksa,
görevi olduğu halde, hazırlayıcının bu
işten para almış olması yüzünden
mi—, bilinmeyen bir nedenle bir ara
satıştan kaldırıldığı duyulmuştu...
şimdi satışta değil sanyorum, isteyen
alır, inceler.)

Yeni TDK'nin "İmlâ Kılavuzu"nda
yanlışlar, tutarsızlıklar o denli çok
ki, hangilerine değinirim, bilemiyo-
rum. Vereceğim örneklerin hazırlayı-
cının gözünden kaçan birkaç yanlışın
özellikle aranıp bulunması olmadığı-
ni belirtmek isterim. Ayrıca "Olur"
ilçesinin adının "olur" biçiminde gös-
terilmesi gibi nice dizgi yanlışları üze-
rinde de duracak değilim.

YANLIŞLAR, TUTARSIZLIKLAR

Yukarıda kısa kısa değindiklerim
dışında, bu yanlışlara, tutarsızlıklara
örnek olarak şunları göstermek ye-
terlidir:

Kılavuzda şöyle bir kural var: "
mak, -mek ile biten mastarlardan son-
ra -a, -e; -i, -i eklerinden biri gelirse
-k ünsüzü yumuşar..."

Bu kural, eylemlerin yazılışın-
da tek biçime yönelmiş olan eski ku-
ralı ortadan kaldırmış oluyor. Artık
"ma, -me"lilerde "-ya, -ye", "mak,
-mek"li eylemlerde "-ğa, -ge" bi-
çimine uyulacak. Kuralda bunu söy-
leyen kılavuz, Türkçedeki yumuşayan
bütün "k"leri sözlük bölümünde
özellikle gösterdiği halde, "-mak, -
mek"li eylemlerde bunu gösterme-
miş.

Buna karşılık "k" ünsüzünün yu-
muşama olayını özel adlarda bile gös-
termiş: "Gölcük, -ğü", "Erdek, -ği"
gibi.

Bu elbette yanlıştır.

Herkesin bildiği kural şudur: Özel
adlara gelen ekler kesme imiyle ayrı-
lır ve bunların sonundaki "ç", "k",
"p", "t" ünsüzleri oldukları gibi ka-
lır: "Meriç'i", "Gölcük'ü", "Gazi-
antep'i", "Tokar'ı" yazılır. "Meri-
ci", "Gölcüğü", "Gaziantebi",
"Tokadı" biçiminde yazmak yanlıştır.

Bu kılavuz bu yanlış yapıyor.

Öte yandan, bu konuda tutarlı ol-
mayı da beceremiyor. Örneğin "ç" ile
sona eren adlar üç ayrı biçimde gös-
terilmiş: "Meriç,-ci", "Bayramiç'i",
"İliç". Ötekiler de böyle. "K" ile so-
na erenler: "Boşnak,-ği", "Irak'ı",
"Kıpçak". "T" ünsüzüyle sona ere-
lerin kılavuzdaki biçimleri: "Boz-
kurt,-du", "Başkurt", "Mut'u".

Kılavuz bir tek "p" ünsüzünde tu-
tarlı olmuş, yanlış ama hiç değilse tu-
tarlı: "Arap, -bı", "Eyüp, -bü",
"Nizip, -bi".

Bunu alkışlayabiliriz sanıyorum.

Bu tür yanlış ve tutarsızlık "ı",
"i", "ü" ünlüleriyle sona eren özel
adların yazımında da var: "Çamar-
dı, -nı", "Kuşadası'nı", "Kadınha-
nı"; "Çameli, -ni", "Yusufeli'ni";
"Şabanözü, -nü", "Mecitözü'nü".

Sözcüklerin yazımında da görül-
yor bu: "uluslararası, -ni", "millet-
lerarası".

Kişi adlarında da aynı tutarsızlık:
"Muhammet, -di" örneğinde olduğu
gibi.

"Arapça ve Farsça adların
yazılışı" kuralında (s. 25) bu adın
"Muhammed" biçiminde, "d" ile
bittiği belirtiliyor. Öyleyse, tutarlı ol-
mak için "Muhamed, -i" biçiminde
göstermeliydi, ki elbette bu da yanlıştır.
"Ahmet" adının da "d" ile sona
erdiğini gösterdiği halde, Ahmet Ha-
şim, Ahmet Muhip Dıranas adlarını
"t"li yazıyor, yani koyduğu kurala
kendisi uymuyor, uygulaması çeliş-
iyor.

Batı dillerinden Türkçeye girmiş
kimi sözcüklerin içinde ve sonunda
bulunan "g" ünsüzünün korunacağı
kuralı getirildiği (s. 24) ve şimdiye de-
ğin alışılmış biçimi "fotoğraf" olan
sözcüğün yazımı "fotograf" olarak
değiştirildiği halde, "coğrafya" eski
biçimiyle bırakılmış.

Batı kökenli kimi sözcüklere dü-
zeltme imi koyan kılavuzun "g"li sözcük-
leri olduğu gibi korumak istemesi
çelişkinde de değindikten sonra, bu
konuda şunu da söylemek isterim:
Genel eğilim bu ünsüzün "g" olması
yönünde; TRT bile "diyalogu" değil
"diyalogu" diyor. Ancak, bu sözcük-
lerin yabancılarının sürekli anım-
sanması için bu "g"lerin korunması
yerindedir. Osmanlıca sözcüklere dü-
zeltme imi konulmasına, kimi sözcük-
lerdeki nispet "i"lerinin gösterilme-
sine de, bu düşünceyle, karşı değilim.
Onların yabancılaşımını sürekli olarak
anımsayalım ki, dilimizden atılma-
larına çalışalım.

Şu var ki, yeni TDK'nin "İmlâ"
kılavuzu düzeltme imini bu amaçla
kullanmıyor, Osmanlıca'yı doğru yaz-
dırmak, yaygınlaştırmak için kullanı-
yor. Ama burada da tutarlı olamıyor,
örneğin "âli" yazıyor da "Babiâli"
de bu sözcüğü "ali" biçiminde gös-
teriyor.

Bu "İmlâ" kılavuzundaki yanlış-
lar, tutarsızlıklar göstermekle bitecek
gibi değil. Her gözden geçirilte yeni
bir yanlışlık, tutarsızlık yakalıyor in-
san. Sonu da gelmiyor bunun. "Ayrı-
ma", "kısaltmalar", "noktalama
işaretleri" konularındaki tutarsızlık-
ları, bu andıklarım yanında oldukça
"masum" kalıyor. Örneğin, bayram
adlarının küçük yazılacağı konusun-
daki yeni kurala (s. 15) kimsenin uya-
cağını sanmıyorum. Kim, "30 Ağus-
tos Zafer Bayramı'nı", "19 Mayıs
Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor
Bayramı'nı" küçük harflerle yazacak?

Bunun uygulanamayacağı, uygu-
lanmayacağı şimdiden bellidir.

Üzerinde önemle durulması gere-
ken konu, "bileşik sözcükler"dir ben-
ce. "Türk imlâsinin en güç ve ez. ka-
rışık sorunudur" (s. 17) dediği bile-
şik sözcükler konusunu bu kılavuz
bütünü karışık, sorunlu bir duru-
ma sokmaktadır.

Bu konudaki tutarsızlıkların, yan-
lışların bir bölümünü daha önceki bir
yazıda (bkz. Cumhuriyet, 30.1.1986)
göstermiştim. Burada onlardan hiç
söz etmeyeceğim, onun için okurları-
mın o yazıyı da görmelerini dilerim.

Bileşik sözcükler konusunda bu
kılavuzun "gizli" bir amacının bulun-
duğuna inanıyorum: Dil Devrimiyle
dilimize kazandırılmış binlerce bileşik
sözcüğü kullanımdan düşürmeye ça-
lışmak!

Yalnızca bileşik sözcükler değil,
pek çok yeni sözcük de alınmamış kı-
lavuza. Amaç iyice belli: Osmanlıca-
ya dönüş!

ÖRNEKLENDİRMEK GEREKİRSE

Örneklendirerek, konuyu biraz
daha açmakta yarar var.

Örneğin, "vatansever" alınmış,
"yurtsever" yok; "tasfiyehane" alın-
mış, "aritimevi" yok; "vecize" var,
"özdeyiş" yok; "ilkbahar" alınmış,
"ilk yaz" yok; "sembolizm" alınmış,
"simgecilik" yok (neyse ki "simge"
alınmış); "egzistansiyalizm" var,
onun yıllardır kullanılan, tutunmuş
karşılığı olan "varoluşçuluk" yok.
"Ekspresyonizm" in, "hümanizm" in,
"gramer" in, daha binlerce sözcüğün
Türkçe karşılıkları alınmamış kılavu-
za. "Bilim" sözcüğü ile kurulmuş
"dilbilim", "doğabilim", "göster-
gebilim" gibi pek çok sözcük yok.
Saymakla bitecek gibi değil. Bileştir-
me yoluyla yapılmış binlerce sözcük,
"birleştirmede yer alan her kelime
kendi anlamını saklamış olabilir" (s.
19) diyerek tirpanlanmış.

Peki, "sıkıyönetim"deki "sıkı"
ve "yönetim" sözcükleri kendi eski
anlamlarını saklamıyorlar mı ki, alın-
mış? Yapılışı benzer olduğu halde, di-

yelim "sıkıdüzen", "özyönetim", "özeleştir" neden alınmamış? Peki, "özeleştir"ye benzeyen sözcükler, "özveri", "hoşgörü", "sağduyu" neden alınmış?

Bileşik sözcüklerin binlercesini, ayrı yazıldıkları gerekçesiyle almayan, buna karşılık ayrı ya da bileşik biçimleriyle pek çoğunu alan bu garip "İmlâ" kılavuzunun yanlışları, çelişkileri, "keyfilikleri" göstermekle bitecek gibi değil.

Örneğin "cumhurbaşkanlığı", "genelkurmay", "yükseköğretim", "karayolları", "dışişleri", "içişleri" gibi alışılmış saydığı yazılışlara uyulması gerektiğini belirttiği halde (s. 23), bunları tür adı saydığı için sözlük bölümünde göstermiyor, yani ayrı yazılacağını buyuruyor. Şu var ki, "cumhurbaşkanı" bileşik sözcüğünü alarak yine tutarsızlığa düşüyor. Alışılmış yazımları olan "biçerdöver", "gökyüzü", "tereyağ" gibi nice bileşik sözcüğü ayrı yazdırıyor. Ama bunda da tutarlı olamıyor, "bilgisayar"ı, "uçaksavar"ı böyle bileşik yazıyor.

Son bir saptama: Başbakanlığa bağlı bir devlet dairesi olan yeni TDK, bilimsel olduğu hiç de söylenemeyecek bu tutumuyla, Başbakan'ın partisinin adını da değiştiriyor, onu "Ana Vatan Partisi" yapıyor. Öte yandan "anayasa" sözcüğünü de bu biçimiyle alarak yine tutarsızlığa düşüyor.

SONUÇ

Görüldüğü üzere, yeni TDK'nin "İmlâ Kılavuzu" dilimizin yazım sorunlarına herhangi bir çözüm getirmiyor. Getirmedeği gibi, var olan az sayıdaki soruna da pek çok yenisini ekliyor. Tutarlı, olumlu hiçbir yönü yoktur. Basınımızın, yazarlarımızın bu kılavuza uyacağını sanmıyorum. Devlet dairelerinde de uygulanırsa, Türk dilinin yazımı içinden çıkılmaz bir karışıklığa sürüklenecektir.

Yalnızca "yazım"daki karışıklık da çok önemlidir ama, daha da önemlisi şudur: Bu kılavuz uygulanırsa, Atatürk'ün dil ülküsü büyük yara almış olacaktır. Bu kılavuz bir ön hazırlıktır, öyle anlaşılıyor. Belli ki, yeni TDK bu kılavuza dayanarak bir sözlük yapacak ve binlerce öz Türkçe sözcüğü, Atatürk'ün Dil Devrimiyle dilimize kazandırılmış yeni söz değerlerinin binlercesini bu sözlüğe almayacaktır. Buna karşılık, bu kılavuzda olduğu gibi, kullanımdan düşmüş nice Osmanlıca sözcüğün alındığını göreceğiz. O sözlükte batı dillerinden Türkçeye giren sözcüklerin de bol bol bulunacağı bellidir.

Ama, Türkçeyi sevenlerin buna evet diyeceğini sanmak, aldanmaktır. ■



2 Ekim 1943, Nepal

Berlin/Robert Capa "Fotoğraf Sergisi"

Deklanşörü başında ölen sanatçı

Gültekin Emre

Berlin'e sergiler kenti demek gerekiyor. Aklınıza hayalinize gelebilecek her konuda sergiler düzenleniyor. Başdöndürücü bir sanatsal etkinlikler listesi var ki, yetiştirmek olası değil. Pek çok sergiyi, gösteriyi izleyemiyorsunuz. Gazetelerde, dergilerde çıkan yazılarla yetinmek zorunda kalıyorsunuz. Robert Capa sergisini de bir rastlantıyla öğrendim. Kaçırılacak sergilerden değil. Ya da yalnızca üzerine yazılan yazıları okuyup geçilecek bir sergi değil.

Ölümünden 32 yıl sonra, Haus am Kleistpark'da açılan sergide 253 fotoğraf yer alıyor. Serginin başlığı da Savaşın ve Barışın Resimler. Mart ortalarına dek açık kalacak sergide, Capa'nın ilk fotoğrafından, (ilk fotoğrafı 27 Kasım 1932 yılında Kopenhag'da, Danimarkalı öğrencilere Sovyet Devrimi üzerine bir konuşma yapan Troçki'nin) son fotoğrafına (25 Mayıs 1954'te Vietnam'daki askerlerin resmini çekmeye hazırlanırken bir mayın patlaması sonucu ölü) dek pek çok ürünü sergileniyor.

Savaşı, yıkıntıları, yanmış yakılmış, yıkılmış evleri, perişan insanları, yaralıları, siperdeki askerleri, sevinenleri (daha doğrusu sevinecek zaman bulabilenleri), her şeyi fotoğrafına geçirmeye çalışan Robert Capa'nın ürünleri ilgiyle izleniyor. Ortaokul ve lise düzeyindeki çocuklar öğretmenleriyle geziyorlar sergiyi.

YAŞAMÖYKÜSÜ

Peki, kimdir Robert Capa?

22.10.1913'te, Endre Friedmann olarak, Budapeşte'de doğar. 1929'da sanatçı, yazar, bir avangart derginin yönetmeni, solcu Lajos Kassak'la tanışır. Onun etkisiyle gazeteci olmaya karar verir. Politik eylemlerinden dolayı (en önemlisi Prens Horthy'e karşı yapılan gösteri) ülkeyi terk eder (1931). Berlin'e gelir. Burada siyasal bilgiler ve gazetecilik okullarına devam eder (1933). Alman fotoğraf ajansı Dephot'un karanlık odasında asistan ve fotoğrafçı olarak çalışır. İlk

Dağdan Bir Aslan Doğurması Beklenirdi-1

İmla Klavuzu bilmece gibi yeni kurallar getirerek yazınımızı bir kargaşa içine sürüklemektedir. Koyduğu kuralları yer yer kendisinin bile uygulayamadığı bu incelemede görülecektir. Örneğin "canı"yı yanlış olarak "canî"; "kâfi"yi yanlış olarak "kâfi" biçiminde göstermiştir.

ÖMER ASIM AKSOY Eski TDK Genel Yazmanı

Üzerinde sevgili dostum Prof. Dr. Hasan Eren'in adı bulunan İmlâ Klavuzu için övücü bir yazı yazmak isterdim. Ama yapıtı inceledikten sonra içimden bir ses, "Bilim onuru ve Atatürk emaneti bekliliği, arkadaş hatrına feda edilemez" dedi.

Prof. Eren, eski Dil Kurumu'nda uzun yıllar birlikte çalıştığımız bir dil bilginidir. Atatürk'ün bize emanet ettiği "dilemizi yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarma" çalışmalarına katkıları bulunmuştur. Ne var ki son yılların çeşitli gelişmeleri, kendisini eski Dil Kurumu'nun karşısında bulananlar arasında sürüklemiştir. Ve şimdi, resmi nitelikte kurulan yeni Türk Dil Kurumu'na başkanlık ederken, İmlâ Klavuzu'nun üzerinde "hazırlayan" olarak onun adı bulunmaktadır. Ama kitap, yeni Türk Dil Kurumu'nun komisyonlarına, kırk kişilik bilim kuruluna, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yönetim Kurulu'na inceletmiş, geliştirilmiş, değerlendirilmiş ve Yürütme Kurulu ile Yönetim Kurulu'nun onayını almış bir yapıt olarak yeni Türk Dil Kurumu'nun malıdır. Önsözden anlaşılıyor ki hazırlayıcının kitaba verdiği "Yazım Klavuzu" adı bilim kuruluşuna "İmlâ Klavuzu"na çevrilmiş ve öteki kurullarda da Türkçe değil Arapça sözcük yeğlenmiştir. Kitabın İmlâ Klavuzu adı ile çıkmış olması, Sayın Eren'in bu değiştirmeyi hoşgörü ile karşıladığını, başka aksaklıkları da yukarıda adları geçen kurullarla paylaştığını

göstermektedir.

İmlâ Klavuzu iki ana bölümden oluşuyor: Birinci bölümde 36 sayfa tutan (154'ü numaralı, 58'i numaralı) 212 "İmlâ kuralı", ikinci bölümde 30.000 dolayında sözcüğün nasıl yazılması gerektiğini bildiren "sözcükler dizelgesi" (bu başlık bizim koyduğumuz addır) var. Yazım kurallarının da, sözcükler dizelgesindeki sözcüklerin de kaynağı büyük ölçüde, eski Türk Dil Kurumu'na hazırlanmış ve yayımlanmış olan Yazım Klavuzu'dur. Ancak Yazım Klavuzu'ndaki kimi kurallar ve bunun sonucu olarak birtakım sözcüklerin yazılışı değiştirilmiştir.

Bu yazı ile önce kurallar, sonra sözcükler üzerindeki görüşlerimizi belirteceğiz.

YAZIM KURALLARI

Yeni Dil Kurumu'nun yayımladığı İmlâ Klavuzu, eski Dil Kurumu'nun son kez Yazım Klavuzu adıyla çıkardığı, uzun uygulamaya yıllarının yerleştiği yazım kurallarının yaklaşık olarak beşte birini değiştirmiştir. Bunları sırasıyla görelim:

1 — Yapıtın adındaki Türkçe "Yazım" yerine "Arapça "İmlâ" geri getirilmiştir. Eski Dil Kurumu, 1970 yılına değin kullandığı "İmlâ" sözcüğünü, dilimizdeki gelişme ve özleşme akımına uygun olarak Türkçeleştirmişti. Dil Kurumu'nun kuruluş amacı, dilimizi yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarıp benliğine kavuşturmak olduğuna göre "yazım"ı bırakıp "İmlâ"ya dönmek

amaç ters düşen bir geri adımdır. Kitabın "Giriş"indeki bir açıklamadan anlıyoruz ki bilim kurulunda "yazım"ı savunanlar olmuş, ancak çoğunluk "İmlâ" demeyi uygun bulmuştur. Bu durum, yeni Türk Dil Kurumu Bilim Kurulu'nun yönünü belirtmesi bakımından çok önemlidir.

Burada bir tutarsızlık üzerine de dikkatleri çekmek istiyoruz: İmlâ Klavuzu'nun sözcükler dizelgesinde "yazım" sözcüğüne yer verilmiştir. Yani bu sözcüğün artık dilimizde tutunmuş olduğunu Bilim Kurulu kabul etmiştir. Öyleyse kitabın adından niçin kaldırmıştır?

Öte yandan, Arapça "İmlâ" sözcüğü sağlam bir temel üzerine kurulmuş da değildir. Türkçede kullanışı yanlış bir uygulamaya alışkanlığına dayanmaktadır. Her şeyden önce söyleniş Türkçenin ses kurallarına aykırıdır. Arapçadaki anlamlarıyla ona Türkçede yüklenmiş olan anlamlar arasında ise uçurumlar vardır. Büyük dilci Mütercim Asım'ın Türkçeye çevirdiği çok ünlü Kamus'ta iki "İmlâ" sözcüğü bulunmaktadır. Birinin anlamı şöyle sıralanmıştır: 1) Hak talebi kulunun tul-i ömür ve afitve behremend ve berhudar kılmak, 2) Mevtî imhal ile uzatmak, 3) Devenin ayağı bağınu uzatıp meydanlı kılmak, 4) Bir adam takrir ve bir ahar kimse yazmak yahut an zahri'l-kalb yazmak.

İkinci "İmlâ"nın anlamları da şöyle: 1) Bir kimseyi nezle has-

talığına uğratmak, 2) Yayrı pek çekip doldurmak.

Şemsettin Sami'nin Kamusu Türkî'sinde de iki tane "İmlâ" sözcüğü var. Birinci "İmlâ" için şöyle deniliyor: "Doldurma anlamına çok kullanılıyorsa da Arapçada ifal babından böyle bir sözcük asla bu manaya gelmez". İkinci "İmlâ"nın karşısında da şu sözler var: 1) Söyleyip birine yazdırma, 2) Bir lisanın ibaresini dürtür yazmak ilmi. Bu ikinci mana Arapçada yoktur". Görülüyor ki Türkiye'de "İmlâ"ya yakıştırdığımız anlam Arapçada yoktur. Yeni Dil Kurumu bu denli çürük temelli Arapça bir sözcüğü yapı ve anlamca sağlamlığı söz götürmeyen "yazım"ı yeğlemiştir.

2 — Yazım Klavuzu'nda ve Türkçe Sözlükte "abece" adıyla geçen Türk harfleri İmlâ Klavuzu'nda yabancı bir sözcük olan "alfabe"ye çevrilmiştir (s. 5).

Eskiden ilk iki harfin adıyla "elifba" dediğimiz diziyi şimdi ilk harflerin adıyla adlandırmamız doğaldır. Neden "alfa, beta"ya saplanalım?

3 — "Yabancı dillerde kullanılan q, w, x harfleri alfabe de q, r, v, w, x, y biçiminde yer alırlar". (s. 6) sözü, abecemiz içinde q, w, x harflerinin bulunmuş olduğunu taşıyor. Bu doğru mu?

4 — Arapça, Farsça ve Batı kökenli sözcüklerde İ ünsüzünün ince okunduğunu göstermek için düzeltme işareti getirilmiş, iflâs, üflâs, klâsik, lâhana ... gibi örnekler verilmiştir (s.7). Oysa Yazım Klavuzu'nda () iminin İ ünsüzünü incelemek için kullanılması kuralı kaldırılmıştır. Gerekenleri şunlardır: a) Arapça, Farsça ve Batı kökenli sözcüklerdeki İ bu harflerden sonra gelen a, u'lar üzerine kendi dillerinde de im konulmaz. b) İm bolluğu vakit kaybına yol açan bir yazım yüküdür (*). c) Yazımda bütün ses inceliklerini göstermek olanaksızdır. Bu incelikler her dilde kulaktan öğrenilir. Örneğin, mal'daki l kalın, Kemal'daki l in-

cedir. Kemal'in İ'sini incelemek için im kullanmıyor, bunu kulaktan öğrenmeye bırakıyoruz. c) () iminin uzatma görevi vardır. Bu nedenle İ'den sonraki kullanımda kısa olan sesleri uzatma gibi bir yanlışlığa meydan verebilir: Fransızca lâik sözcüğü Arapça lâıyk gibi okunabilir.

5 — "Batı kökenli kelimelerde İ ünsüzünün ince okunduğunu göstermek için de düzeltme işareti konur" denildikten ve klâsik, lâhana, plâk gibi örnekler verildikten sonra şunlar ekleniyor: "Ancak, Batı dillerinde buna benzer bir işaretin kullanılmadığı göz önüne alınarak yeni kelimelerde bu işaretin kaldırılması yazılış yanlış sayılmaz". (s. 7) Bu kural olmuyor, kimi sözcüklerde im kullanılacağını kimi sözcüklerde kullanılmayabileceğini bildirerek yazıma bir karşılık getiriyor. Böylece Yazım Klavuzu'nda tutulan yoluna daha doğru olduğunu kanıtıyor.

6 — Yazım Klavuzu'nda kaldırılmış olan nispet İ'si İmlâ Klavuzu'nda geri getirilmiştir. Gerçekçe, "din-i" ile "dini"nin ve benzerlerinin karıştırılmasını önlemek olarak belirtiliyor. Buna karşı diyoruz ki: a) Damatla evlenen "gelin" ile "geliniz" anlamındaki "gelin" ya da "düş idi" yerine kullanılan "düştü" ile "yere düştü"deki "düştü"nü ve pek çok benzerlerinin karıştırılmasını önlemek için de im mi kullanalım? Bunların söyleniş, tümce içindeki anlamlarına göre ayarlanırlar. b) Arap abecesi kullanıldığı zaman da her iki dini ve benzerleri için ayırt edici im kullanılmaz, tek yazım uygulanırdı. Nasıl okunacakları anlamlarından belli olurdu. c) Biraz önce de söylediğimiz gibi im bolluğu yazı yazmayı güçleştiren ve vakit kaybına yol açan bir yazım yüküdür, c) Bugün pek çok kişi (Arapça ve Farsça eğitim görmediğinden) Arapça ve Farsça sözcüklerin sonundaki uzun İ'lerin nispet İ'si olup olmadığını bilmez. Örneğin "canî"deki İ'yi imli mi, imsiz mi yazacağını kestire-

mez. Nispet bildirmeyen İ'lere im koyar, nispet anlamı taşıyan İ'leri imsiz yazar. Nitekim bu yanlışlıklara İmlâ Klavuzu'nun kendisi de düşmüş, nispet anlamı bulunmayan birçok İ'ye im eklenmiştir. Sözelgesi, asî, canî, carî, fanî, hamî, mer'î, sâkî, sârî, tedafî sözcüklerinin sonlarındaki İ'ler nispet İ'si olmadığından imsiz yazılmaları gerekirken imli göstermiş, bunlara benzeyen atî, badî, bakî, mani, kâfi, menfi, tedavî sözcüklerinin sonlarındaki İ'leri doğru olarak imsiz yazmıştır. Öte yandan imli yazılması gereken kimi sözcükleri imsiz göstermiştir: haydarî, küfi, üryanî, zenci, külli... gibi.

Gözümüze çarpan tutarsızlıklardan iki örnek daha: vasi uzatmalı, veli uzatmasız, sakî'deki a üzerinde uzatma yok, sârî'deki a üzerinde var. Sıkı bir tarama bu örnekleri daha da çoğaltır sanıyorum.

Bütün bu örnekler uzatma iminin gösterilmesi için ileri sürülen gerekçe karşı birçok sakıncaları bulunduğunu ve Yazım Klavuzu'nun daha gerçekçi bir yol tutmuş olduğuna oraya koymuyor mu? Şunu da ekleyelim ki İmlâ Klavuzu'nun "Giriş"indeki "düzeltme işaretinin Yazım Klavuzu'ndan kaldırılması, yazıda ve söyleyişte büyük sorunlara yol açmıştır" sözü de doğru değildir. Yazım Klavuzu, düzeltme işaretini büsbütün kaldırmamış, üç yerde korumuştur: a) Arapça ve Farsça kökenli sözcüklerde k, g'den sonra gelen a ve u üzerine, uzunluğu ya da inceliği belirtmede, (mekân, sükûn, dergâh... gibi). b) Yazımları aynı, anlamları ve söylenişleri ayrı olan sözcükleri ayırmada, (âlem-alem, âdet-adet... gibi). c) Özel adlardaki ve resmi belgelerdeki yazımları korumak için, (Balâ, Lâdik... gibi). (Eleştirimizin ikinci bölümü birkaç gün sonra).

(* İmlâ Klavuzu'nda a ile başlayan 378 sözcükten ilk iki harfi l olan 141'inin a'si üzerine şapka eklenmektedir. Ayrıca, seilâm, kelâm, hulâsa, malûm, mağlûp, hütlâ... gibi pek çok sözcükte de var. Bu gidisi: piyasada şapka kalmayacak.

Dağdan Bir Aslan Doğurması Beklenirdi-2

İmlâ Kılavuzu çelişen kurallar getirmiş ve yerleşmiş kimi kuralları değiştirmiştir. "Basımevi, açık göz, Yenişehir, Dışkapı, Büyükada" gibi birçok birleşik sözcük, yeni kurallara göre, "basım evi, açık göz, Yeni Şehir, Dış Kapı, Büyük Ada" biçiminde yazılacaktır.

ÖMER ASIM AKSOY

6 numaraya kadarki eleştiriler, 3 mart günü bu sütunlarda çıkmıştı. Kaldığımız yerden eleştirilerimi sürdürüyorum:

7 — Sonunda p,ç,k,t ünsüzü bulunan yabancı sözcükler "bir ek aldıklarında sonlarındaki sert ünsüzler yumuşar" (s. 8) deniliyor ve çorap > çorabı, sebep > sebebi... gibi örnekler veriliyor. İ ekine göre örnekler doğru yazılmıştır; ancak kuraldaki "bir ek" sözü -de, -den gibi ekleri de içerdiğinden (anlatımdaki genellemeye göre) çorap > çorabı, sebep > sebepten yazılmalarına da yol açılmış oluyor. Yani burada bir anlatım düzeltmesi gerekiyor: "Bir ek" değil, "ünlü bir ek."

8 — "Tek heceli birtakım Türkçe kelimelerle alıntılarda p,k,t,ç ünsüzleri iki ünlü arasında olduğu gibi kalır" (s. 9) kuralından sonra örnekler sıralanıyor: İp > ipi ot > otu, millet > milleti, cumhuriyet > cumhuriyeti...

"Alıntı" olan milleti, cumhuriyeti gibi sözcüklerde t'ler iki ünlü arasında olduğu gibi kalıyor, oysa biraz önce geçen çorabı, sebebi sözcüklerinde p'ler iki ünlü arasında olduğu gibi kalmıyor, yumuşuyordu. Yani bu iki kural birbirini tutmamaktadır.

9 — "Sert bir ünsüzle biten kelimelere gelen ekler de sert bir ünsüzle başlar" (S. 9) kuralına açtı, sütiçi gibi örnekler verildikten sonra üçgen, dörtgen gibi birtakım yeni kelimeler bu kura-

la uyamaz" denilmektedir. Bizim bildiğimize göre Atatürk üçgen, dörtgen gibi sözcüklerde bulunan -gen'i ek diye düşünmemiş, geniş anlamdaki "gen" olarak kullanmıştır. Buna göre üçgen, dörtgen birleşik sözcüklerdir. Birleşik sözcüklerde söz konusu sertleşme olmaz: Boşboğaz'daki ikinci b harfi p olmadığı gibi başgedikli'deki g harfi de k olmaz. İçgüdü'deki g de k'ye dönüşmez.

10 — "Mısraların ilk kelimesi normal olarak büyük harfle başlar" (S. 15-16) kuralı veriliyor. "Normal olarak" sözünden bu kurala uymayan yazımların da bulunduğu anlaşılıyor. Nitekim, biraz sonra "çağdaş şairlerin mısraların ilk kelimesine küçük harfle başladıkları da görülür" denmektedir. Ancak "... görülür" sözcüğü bir kural değil, bir gözlem bildiriyor. Bunun doğru bir uygulama olup olmadığı açıklanmıyor. Doğru sayılıyorsa belirtilmeliydi. Kural kesin olmalıdır.

11 - "Deyimler ayrı yazılır" (S. 18) kuralı konulduktan ve bunun için çam devirmek, çantada keklik gibi örnekler sıralandıktan sonra "yapı bakımından birleşmiş, birleşik kelime durumuna girmiş birtakım kelime ve deyimler birleşik yazılır" (S. 19) deniliyor. Ve delikanlı, dedikodu gibi örnekler veriliyor. Deyimi oluşturan sözcüklerin ayrı yazılacağını bilen kuralın ardından "... birtakım deyimler birleşik yazılır"

demek ve delikanlı, dedikodu gibi birleşik sözcüklere de deyim gözüyle bakmak doğru değildir. Bu iki anlatım birimi birbirleriyle karıştırılmamalıdır. Bu nedenle "... birleşik kelime durumuna girmiş birtakım kelime ve deyimler" anlatımındaki "deyimler" sözcüğü yerinde kullanılmamıştır. Anlatım şu biçimde düzeltilmelidir: "Birleşik sözcükler, iki (ya da üç) sözcüğün kaynaşmasıyla oluşur, birleşik yazılır"

12 — İmlâ Kılavuzu "ev" sözcüğü ile kurulan birleşik sözcüklerin ayrı yazılacağını bildirerek şu gibi örnekler veriyor: Basım evi, doğum evi, ordu evi... Oysa bu gibi sözcükler Yazım Kılavuzu'nda birleşik olarak gösterilmiştir. Yıllardan beri basında, kitaplarda, tabelalarda, kâğıt başlıklarında birleşik yazılmakta olan bu sözcüklerin ayrı yazılması, kolay kolay benimsenmeyecek ve yazımda bir kargaşa yaratacaktır.

13 — İmlâ Kılavuzu "... birleştirme yoluyla kurulan kelimelerin yazılışı, Türk İmlâsının en güç ve en karışık sorunudur... Birleşik yazılışa ilişkin sorunun çözümü, gramer kurallarına açıklık getirilmesine bağlıdır" (S. 17) sözlerinden sonra verdiği kuralardan birinde şöyle diyor: "Birleştirmede yer alan her kelime, kendi eski anlamını saklayabilir. Bu tür birleşik kelimeler ayrı yazılır" (s. 19). Burada üzerinde durulacak ilk konu,

"birleşik kelime" anlayışıdır. "Birleşik sözcük", birleşik yazılan iki (üç de olabilir) sözcüktür. Ayrı yazılan sözcüklere "birleşik kelimeler" denilmemesi gerekir.

Oysa İmlâ Kılavuzu ayrı yazılmasını uygun gördüğü iki, üç sözcüğe de "birleşik kelime" diyor. İkinci konu, yazı yazarken bir araya gelecek iki sözcüğün gerçek anlamda mı, başka anlamda mı kullanılmış olduğunu düşünme sıkıntısı, kimileyin bunu ayırt edememe güçlüğüdür. Üçüncü konu, İmlâ Kılavuzu'nda ayrı yazılması uygun görülen sözcüklerin, ayrı yazılmasının uygun olup olmadığıdır.

Şimdi, İmlâ Kılavuzu'nda ayrı yazılmış olan sözcüklerden örnekler görelim: Açık göz, alışveriş, bal mumu, basma kalıp, bilir kişi, bin dalı, büyük anne, büyük baba, deli dolu, Demir Kazık, halk oyu, hin oğlu, iç güveyi, iş bölümü, iz düşün, kamu oyu, kör düğüm, okur yazar, ön sezi, ön söz, pos bıyık, soy adı, tere yağı, yıl başı. Bu örneklerdeki sözcüklerin ayrı yazılmalarının gerekçesi, verilen kurala göre, "her kelimenin kendi eski anlamını saklamış" olmasıdır. Bakalım durum böyle midir? Açık göz sözü, gözü gerçekten açık olan kişi midir? Değil. Demirkazık bir yıldızın adıdır. "Demir" ve "kazık" sözcükleri kendi anlamlarıyla kullanılmamıştır, Hanoğlu, "hin" denilen bir kişinin çocuğu diye düşünülebilir mi?

Tereyağı, "tere" denilen bitkinin yağı mıdır? Örnekler arasında kendi anlamlarını koruyanlar da var: Bilirkişi, kamuoyu gibi. Görülüyor ki; İmlâ Kılavuzu'nun birleşik sözcükleri ayrı yazmak için verdiği "kendî anlamlarını koruma" kuralı, kesin bir ölçü olamaz. Öte yandan yukarıdaki sözcükler, Yazım Kılavuzu'nda birleşik olarak gösterilmiştir. Öyle sanyiyoruz ki; dilin "henüz keşfedemediğimiz" birtakım in-

ce yasaları, bu gibi sözcükleri birleşik yazmamızı gerektiriyor. Sözcüklerin az heceli ve kolay söylenişli olması, birlikte özel bir anlam belirtmesi, bir araya gelmekle terim niteliği kazanmış olması... Bu, gizli yasalardan birkaçı olsa gerek. Sınırlarını kolay kolay çizemeyeceğimiz bu incelemeler dolayısıyla olacak, dil bilgisi kuralı diye bir şey düşünmeyeen sağduyulu bir okuyunuz, yukarıdaki sözcükleri ayrı yazmaz, birleşik yazmaz.

Şunu da ekleyelim ki yazımda katı dil bilgisi kurallarından çok alışılmış, yerleşmiş, yaygınlaşmış biçimler geçerlik kazanır. Bilinen dil bilgisi kurallarına aykırı sözcüklerin, yazımların, kimileyin doğrularına yeğlendiği, her dille görülmektedir. İşte bu nedenlerden dolayı İmlâ Kılavuzu'nda ayrı yazılacakları bildirilen yukarıdaki sözcüklerin ve benzerlerinin bundan sonra birleşik yazılmalarının vazgeçileceğini sanmıyoruz.

14 — "İki veya daha çok kelimeyle yapılmış Türkçe yer adları (il, şehir, köy vb.) birleşik yazılır" (S. 21) diye bir kural konulmakta ve Çanakkale, Gümüşhane gibi örnekler verilmektedir. Sözcükler dizilmesinde ise Şanlıurfa, Gümüşhacıköy birleşik, ama Kahramanmaraş, Gazi Osmanpaşa, Şebn Karahisar, Mustafa Kemalpaşa, Şerefli Koçhisar ayrı yazılmıştır. Bu durum İmlâ Kılavuzu'nu hazırlayanların, kendi yapıtları içinde bile koydukları kurala aykırı yazımlar vermek gibi dikkatsizliklerini ortaya koyuyor ve Kılavuz, yol göstereceği yerde bizi şaşırtıyor.

15 — İmlâ Kılavuzu'nun yer adları ile ilgili olarak koyduğu ikinci kural şu: "İki veya daha çok kelimeyle yapılmış mahalle veya semt adları da birleşik yazılır: Yenişehir, Yenimahalle, Besiktas, Çengelköy, Sarıyer, Kabaş." Bunu ayrı bir kural gibi ver-

meye gerek yoktu. 14 numaralı notumuzda görülen "il, şehir, köy" arasında "mahalle, semt" sözcükleri de eklenmekle aynı iş görülmüş olurdu.

16 — İmlâ Kılavuzu, 15 numaralı notumuzdaki kurala çelişen şu kuralı veriyor: "Yer adlarında kullanılan batı, doğu, güney, kuzey, aşağı, yukarı, küçük, büyük, eski, yeni, iç gibi kelimeler ayrı yazılır" (s. 22). Örnek de veriyor: İç Erenköy, Büyük Menderes... Biraz önce "İki veya daha çok kelimeyle yapılmış mahalle ve semt adları birleşik yazılır" kuralını getiren ve verdiği örnekler arasında Yenimahalle ve Yenişehir de bulunan İmlâ Kılavuzu, şimdi bu iki yer adının ayrı yazılacağını bildirmiş olmuyor mu? Çelişen bu iki kuraldaki "mahalle ve semt adları" ile "yer adları" sözleri arasında belki bir ayrım düşünülmüştür diye "mahalle ve semt adları birleşik, il şehir, köy adları ayrı yazılır" gibi bir yorum yapmak da durumu kurtarmaz. Çünkü, Yenimahalle ve Yenişehir adlı mahalle ve semt bulunduğu gibi, kasaba ve il de vardır. Yenişehir'i semt adı ise ayrı iki sözcük, il adı ise birleşik tek sözcük olarak yazılmak üzere midir? İmlâ Kılavuzu buna olur gözüyle bakıyor olmalı ki İç Erenköy'ü ayrı, İçel'i birleşik yazıyor. Büyük Menderes'i ve Küçük Çekmece'yi ayrı yazdığına göre aruk Büyükada'yı ve Küçüksefatı ayrı yazmamız gerekecek. İç Erenköy gibi İçcebece ve Dışkapı da ayrı yazılacak. Bu, yazımda birlik sağlama yerine karışıklık yaratma olmuyor mu? Yazım Kılavuzu'nda bunların hepsini birleşik yazma kolaylığı vardı. (Eleştirimizin üçüncü bölümü gelecek hafta.)

DÜZELTME: Geçen yazıdaki dizgi yanlışlarından ikisini düzeltmek gereğini duyudum: 1- Başlık altı özetinde "kâfi" diye yazılan iki "küfi", 2- Dip notunun birinci satırındaki "a" ile başlayan sözü "i" ile başlayan olacaktır. Düzeltir özür dileriz.

Dağdan Bir Aslan Doğurması Beklenirdi-3

İmlâ Kılavuzu'na göre, "Leman Gölü"ündeki "gölü" küçük harfle, "Van Gölü"ndeki "gölü" büyük harfle başlatılmı - "Murat" sözcüğü kişi adı ise "d" ile, değilse "t" ile yazılmalı - kuralda "Gazi Osman Paşa" yazılacak deniliyor, sözcükler dizelgesinde, "Gazi Osmanpaşa" biçiminde gösteriliyor.

ÖMER ASIM AKSOY

7-16 numaralı eleştiriler, 6 mart günü bu sütunlarda çıkmıştı. Kaldığımız yerden sürdürüelim:

17- İmlâ Kılavuzu iki karışık kural da "göl, dağ, deniz, ırmaç, şehir" sözcükleri ile birlikte kullanılan coğrafya adları için getirmiştir. Özellikle diyor ki: Marmara, Sakarya gibi adlar, tek başlarına kullanınca, Marmara denizi ve Sakarya nehri anlaşılır. Yani, Marmara denizi'ndeki denizi ve Sakarya nehri'ndeki nehri sözcükleri özel adın gereklerinden değildir. Bu nedenle denizi ve nehri sözcükleri büyük harfle değil, küçük harfle başlatılmalıdır. Buna karşılık Çanakale Boğazı, Van Gölü gibi adlarda boğazı ve gölü sözcükleri özel adın gereklerinden değildir. Çünkü, Çanakale ve Van gibi adlar tek başlarına kullanıldıkları zaman şehir adı da olabilir. Yani, boğaz ve göl sözcükleri bulunmadan Çanakale ve Van'ın hangi coğrafya adı olduğu belli olmaz. Bu nedenle Çanakale Boğazı'ndaki Boğazı ve Van Gölü'ndeki Gölü sözcükleri özel adın gereklerinden olduğu için büyük harfle başlatılmalıdır. (s. 22) İşte size iki kural ki, geniş coğrafya bilgisi olmayan kimsede doğru yazımı bulmak olanağı tanımıyor. Dahası var: İmlâ Kılavuzu (nispet i'si konusunda olduğu gibi burada da) kuralın doğru uygulanmayacağına çarpıcı iki örnek vermiştir: Marmara sözcüğünden deniz, Sakarya sözcüğünden nehir anlaşılacağından deniz ve nehir sözcüklerinin küçük harf-

le başlatılması gerektiğini bildirmiştir. Ama Marmara denizi'nden başka bir Marmara adası ve Sakarya nehri'nden başka bir de Sakarya ili bulunduğunu anımsayamamıştır. Bu duruma göre İmlâ Kılavuzu'nun bize doğru yazım örneği olarak sunduğu Marmara denizi ve Sakarya nehri yazımları (kendisinin getirdiği kurala göre) yanlıştır. Uygulanması bu denli karışıklığa yol açacak yeni kuralları kim benimseyip uygular? Bu, yazım kuralı değil, herkesin çözemeyeceği bir matematik problemidir. Oysa, Yazım Kılavuzu'nun verdiği kural çok kullanışlı: "Deniz, nehir, boğaz, göl..." gibi ikinci sözcüğün de her yerde büyük yazılacağını bildiriyor.

18- "Özel adlardan oluşmuş mahalle, meydan, bulvar, cadde, sokak adları büyük harfle başlar ve ayrı yazılır." (s. 23) kuralı verildikten sonra gösterilen örnekler arasında Gazi Osman Paşa Mahallesi de var. Oysa, sözcükler dizelgesindeki yazım Gazi Osmanpaşa biçimindedir. Sözcükler dizelgesinde bir de Mustafa Kemalpaşa var. Kurallar bölümündeki yazım mı doğru, dizelgedeki yazım mı? Sonra, "il, şehir" için ayrı, "mahalle, semt" için ayrı, "özel adlardan oluşan mahalle, sokak" için ayrı kural... Şaşırmanın uygulanmaya aşkolsun.

19- "Kurum, kuruluş, işletme, kooperatif, ortaklık, okul, birlik ve derneklerin resmi adlarının her kelimesi büyük harfle başlar" (s. 23) diye verilen kural için Türkiye Büyük Millet

Meclisi, Devlet İstatistik Enstitüsü... gibi birçok örnekler arasında; ilköğretim, ortaokul örnekleri yok. Sözcükler dizelgesinde bakıyoruz, orada da yok. Kurala göre bu adlarda bulunan her sözcük ayrı yazılacak.

20- "Yabancı yazılışa göre yazılan adlara getirilen Türkçe eklerden önce çoğulla kesme işareti kullanılır: Beethoven'in, Horafus'tan..." deniliyor. (s. 25)

Önce, neden kesin kural değil de "çoğulla"? "Ara sıra" kullanıldığının örnekleri var mı? Bu anlaşılıyor. Sonra, "kesme işareti"nin kullanılacağı yerleri belirten bölümde (s. 36) "özel adlara getirilen ekleri ayırmak için kullanılır" diye genel ve kesin bir kural varken yabancı özel adlara özgü ayrı bir kural koymanın ne gereği var?

21- "Arapça ve Farsça adlar Türkçe söylenişlerine göre yazılır." (s. 25) kuralı söylendikten sonra verilen örnekler arasında Bağdad, Ahmed adları da görülmüyor. Burada sorulacak ilk soru: "Bu sözcüklerin Türkçe söylenişlerine göre son sesleri sert ünsüz (yani t) değil mi?" Nitekim, İmlâ Kılavuzu'nda şöyle bir kural var: "Türkçe kelimelerin sonunda yumuşak b, c, d, g ünsüzleri bulunmaz. Kelimeler, bunların sert eşleri olan p, ç, t, k ünsüzleri ile biter."

... Dilimizdeki alıntılar da bu kurala uymuşlardır: Kitap (< Kitab), Metot (< Metod)... (s. 8) Bunlara yine Yazım Kılavuzu'nun sözcükler dizelgesinden birkaç örnek de biz ekleyelim:

Murat (< Murad), Şahit (< Şahid), Mevcut (< Mevcud).

Bu örneklerden sonra sorulacak ikinci soru şu: Murat, şahit, mevcut sözcüklerinin son sesleri t'dir de Bağdad, Ahmed sözcüklerinin son sesleri neden d oluyor? Bu, eski yazıya özlemin bir belirtisi midir?

Bir soru daha: Eski yazıyı öğrenmemiş olanlar Bağdad, Ahmed gibi sözcüklerin d ile, Haleb, Gaziantep gibi sözcüklerin b ile yazılacağını nereden bilecekler?

22- Kimi yazım kurallarının kesin olmaması, onları kural olma niteliğinden çıkarmaktadır. Bu durum uygulayıcıları nasıl bir yazım kullanacakları konusunda kararsızlığa itecektir. Birkaç örnek gösterelim:

— Yeni kelimelerde bu işaretin (düzeltme işaretinin) kaldırılması yanlış sayılmaz. (s. 7)

— Ancak, çağdaş şairlerin, mısraların ilk kelimesine küçük harfle başladıkları da görülür. (s. 16)

— Kitap adlarının ve yazı başlıklarının her kelimesi çoğulla büyük harfle başlar. (s. 16)

— Gazete ve dergi başlıklarına getirilen ekler çoğulla kesme işareti ile ayrılır. (s. 37)

— Kurum ve kuruluş adlarına getirilen ekler çoğulla kesme işareti ile ayrılmaz. (s. 37)

Bu örneklerde görüldüğü gibi "yanlış sayılmaz", "çoğulla" gibi sözcükler kural niteliği taşımamaktadır. Amaç, "şöyle de, böyle de yazmak isteğe bırakılmıştır" demekse bunun açıkça bildirilmesi gerekirdi.

23- İmlâ Kılavuzu'ndaki kuralların sıralanmasında da birtakım düzensizlikler vardır. Çok önemli resmi bir kuruluşun çeşitli kurullarınca incelenip geliştirildiği bildirilen ve okuryazar herkesi ilgilendiren bu denli önemli bir yapıtın böylesine düzensizlikler ve dikkatsizliklerle dolu olmasına şaşmamak elden gelmiyor. Örnekler verelim:

— Nokta işaretinin kullanıldığı yerler sıralanırken beş değişik kullanım yeri ayrı ayrı numaralar altında gösterilmiştir. (s. 27-28)

OLAYLAR VE GÖRÜŞLER

Ama bu numaralama birçok yerde yapılmamıştır. Örneğin:

— Birleştirme çizgisinin kullanıldığı yerler sıralanırken sekiz değişik kullanım yeri ayrı ayrı numaralar altında gösterilmiş, iki değişik kullanım yeri ise numaralarla ayrı ayrı verilmiştir. (s. 33-34)

— Virgül işareti için 12 kullanım yeri gösterilmiş, ancak bunlardan birine numara konulmuş, ötekiler numaralanmadan arkaya sıralanmıştır. (s. 29-30)

— Üç nokta işareti için altı kullanım yeri gösterilmiş, ancak bunlardan birine numara konulmuş, ötekiler numara konulmadan sıralanmıştır. (s. 31)

— Kesme işareti için on kullanım yeri sıralanmış, ancak bunlardan birine numara konulmuş, diğerleri (s. 36-37)

— Ünlem işaretinin dört kullanım yerinden ikisine numara konulmuş, ikisine konulmamıştır. (s. 32-33)

— "Ünlülerin yazılışı" bölümündeki on bir kullanım yerinden onuna ayrı ayrı numaralar konulmuş ama arada biri numaralanmamıştır. (s. 6-7)

— "İkilemeler" başlığı altında bu konuyla ilgili kurallar ve örnekler, kimi numaralı, kimi numaralı değil, kesme işareti ile ayrılmış ve yeni bir başlık konmadan ikileme ile ilgili olmayan kurallar numaralı olarak sıralanmıştır.

— "Tarihlerin yazılışı" başlığı altında bu konu ile ilgili kurallar, kimi numaralı, kimi numaralı değil, kesme işareti ile ayrılmış ve yeni bir başlık konmadan tarihlerin yazılışı ile ilgili olmayan kurallar sıralanmıştır. (s. 40)

— "Noktalama işaretleri" bölümünde noktanın kullanılacağı yerler sıralanırken "başlıklarda soru ve ünlem işaretleri de kullanılır: "Bu Vatan Kimin?" (s. 28) sözleri görülüyor. Soru ve ünlem işaretleri ile ilgili bir bölümün nokta bölümünde ne işi var?

— "Virgül" iminin kullanıldığı yerler sıralanırken: "Cümle içindeki ara sözler ve ara cümleler çizgi veya parantez içinde de gösterilebilir." (s. 29) denili-

yor. Bu kuralın yeri burası değil, "birleştirme çizgisi"nin (s. 33-34) ve "parantez" in (s. 36) kullanıldığı yerleri anlatan sayfalardır. Nitekim, kural bu iki yerde de yinelenmiştir.

Bu dikkatsizlikler ve düzensizlikler için daha birçok örnek gösterilebilir.

24- "Tırnak işareti"nin kullanıldığı yerler sıralanırken şöyle iki tüme görülüyor: "Cümle içinde özel olarak belirtilmek istenen birtakım sözler tırnak içine alınır. Tırnak içine alınan sözler daha çok alay yollu kullanılır" (s. 35) Birinci tüme ile doğru bir şey söyleniyor, ama onu izleyen tüme ile o doğru söz yaralanıyor. Tırnak içine alınan sözler "daha çok" alay yollu kullanılmaz.

25- Noktalama işaretleri üzerinde de söylenecek sözler var: — "Başkasından aktarılan tırnak içindeki söz arasına alınacak ikinci aktarma söz, tek tırnak içine alınır" gibi bir kural ek-siktir.

— İmlâ Kılavuzu'nun 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 17, 24'üncü sayfalarında bol bol kullanılmış olan > iminin de 138 numaralı maddede bulunan işaretler arasına alınması gerekmez miydi?

— Yazım Kılavuzu'nda bulunan ve birçok yazılarda da kullanılan [] imi de gösterilmemiştir.

— "Yüzde" işareti ile "çeviriniz" işareti aynı.

— Parantez içinde bulunan bir tüme bittikten sonra nokta parantezin içine mi konulmalı, dışına mı?

— "Denden" diye adlandırılan "iminin görevini açıklamak uygun olmaz mıydı?"

— Kimi bilimsel yazılarda görülen, İmlâ Kılavuzu'nun 40. sayfasında da kullanılmış olan / (eğik çizgi) de noktalama işaretleri arasında yoktur.

— Vurgu imine yer verilmemiştir.

— Türkçe Sözlükte kullanılan ve ~ imleri de noktalama işaretleri arasında gösterilmeli idi. (Eleştirilerimin dördüncü ve son bölümü öntümüzdeki günlerde)

4. YAZI
16 MART 1986'da
YAYIMLANDI ve BITTI

